

Οι Έλληνες στην ιστορία της Ουκρανίας: η ιστορία της διαπολιτισμικής αλληλεπίδρασης

των Κωνσταντίνου Μπαλαμπάνωφ

Καθηγητή, Διδάκτορα Πολιτικών Επιστημών

Σέργιου Π. Παχόμενκο

Υποψηφίου Ιστορικών Επιστημών, Υφηγητή

Η πλούσια ιστορία της Ελληνικής Διασποράς στην Ουκρανία μόνο πρόσφατα απέκτησε τη δυνατότητα για λεπτομερή και συστηματική μελέτη της. Κατά τη διαδικασία αυτή, μπροστά στους μελετητές ανοίγει ένα ευρύ πανόραμα της δραστηριότητας των Ελλήνων, οι οποίοι κατά καιρούς έπαιρναν ενεργό μέρος στον κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό βίο της ουκρανικής γης. Είναι αξιοσημείωτο, ότι οι Έλληνες έχουν παίξει έναν ουσιαστικό ρόλο στην αξιοποίηση μερικών ακαλλιέργητων εκτάσεων, καθώς επίσης συνέβαλαν δραστήρια στην ανάπτυξη της τέχνης, της εκπαίδευσης, της επιστήμης στην Ουκρανία. Συνεργαζόμενοι με τους εκπροσώπους του τοπικού εθνικού περιγύρου οι Έλληνες πρόσεχαν με ζήλο και διατηρούσαν τον πρωτότυπο πολιτισμό τους, τη λαογραφική κληρονομιά τους, και τον διέσωσαν μέσα στους αιώνες με όλα τα χαρακτηριστικά του – τη γλώσσα, τον πολιτισμό, την εθνική συνείδηση. Αυτός είναι ένας από τους βασικούς λόγους για τον οποίο οι Έλληνες της Ουκρανίας, η ιστορία, το παρελθόν τους, καθώς επίσης η σύγχρονη κατάστασή τους προκαλούσαν και εξακολουθούν να προκαλούν ένα πραγματικό και συνεχές ενδιαφέρον όχι μόνο στον επιστημονικό κόσμο της Ουκρανίας, της Ελλάδας και της Κύπρου, αλλά και στην ευρύτερη κοινωνία των χωρών μας. Στο δεδομένο άρθρο θα προσπαθήσουμε να απεικονίσουμε τις βασικές φάσεις ιστορίας της Ελληνικής Διασποράς στην Ουκρανία, και παράλληλα να δώσουμε μια σύντομη περιγραφή των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες της χώρας μας σήμερα.

Από τα αρχαία χρόνια τα εδάφη της σύγχρονης Ουκρανίας αποτελούσαν στίβο αλληλεπίδρασης διαφόρων πολιτιστικών στοιχείων, μεταξύ των οποίων κεντρική θέση κατείχε ο εθνικός παράγοντας, συμπε-

ριλαμβανομένου και του ελληνικού. Κατά τον 5ο - 3ο αιώνα π.Χ., την περίοδο που είναι γνωστή στην ιστορία ως εποχή του Μεγάλου Β' Ελληνικού αποικισμού, στα βόρεια παράλια της Μαύρης θάλασσας (Βόρειος Πόντος) από άποικους της Αρχαίας Ελλάδας ιδρύθηκαν πόλεις-κράτη, οι πρώτες αρχαίες ελληνικές αποικίες. Χρειάζεται να υπογραμμίσουμε τον σπουδαίο ρόλο και την ισχυρή επίδραση αρχαίων ελληνικών πόλεων όπως η Όλβια, ο Τήρας, το Παντικάπαιο, η Χερσόνησος, η Φαναγορία. Ανάμεσα στους λόγους μετοίκησης των Ελλήνων στα παράλια της Μαύρης θάλασσας ήταν εμπορικά και αγροτικά ενδιαφέροντα (στην τελευταία περίπτωση πρόκειται για την ανεπάρκεια καλλιεργήσιμης γης και την αύξηση πληθυσμού στην Ελλάδα). Είναι σκόπιμο να τονίσουμε το γεγονός ότι, χάρη στους Έλληνες μετοίκους οι ντόπιες φυλές -Σκύθες και Ταύροι- είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν τα προοδευτικά πολιτιστικά επιτεύγματα, τις καινούργιες τεχνολογίες καθώς και τους κανόνες του κοινωνικού και πολιτικού συστήματος της Αρχαίας Ελλάδας. Επίσης, αποκαταστάθηκαν οι εμπορικές σχέσεις των ποικίλων φυλών της περιοχής της Μαύρης θάλασσας με την Ελλάδα. Υπάρχει η άποψη ότι, ακριβώς οι αρχαίες εμπορικές και πολιτιστικές σχέσεις και παραδόσεις αποτέλεσαν τη βάση για την οικονομική εξέλιξη της περιοχής αυτής κατά τις επόμενες εποχές. Εδώ θα αναφέρουμε την αξιοποίηση εκτάσεων, την αγροτική παραγωγή, την εξαγωγή σιταριού, την οινοπαραγωγή, καθώς και την οικονομική συνεργασία διαφόρων εθνικών παραγόντων. Η επίδραση των Ελλήνων επιτάχυνε τη διάλυση του ντόπιου φυλετικού οργανωτικού συστήματος και είχε ως συνέπεια τον σχηματισμό πιο σύνθετης κοινωνικής και πολιτιστικής δομής (ιδιαίτερα στους

Σκύθες), γεγονός που αποτέλεσε βάση για την επακόλουθη ανάπτυξη της κρατικής οργάνωσης.

Η επόμενη φάση της εισχώρησης των Ελλήνων στα ουκρανικά εδάφη παρατηρείται κατά την περίοδο ύπαρξης του μεγάλου και ισχυρού κράτους των Βόρειων Σλάβων (9ος - 11ος αι. μ.Χ.) - της Κιεβινής Ρωσίας (ρωσ: Κίεβσκαγια Ρους). Μετά τον εκχριστιανισμό της Ρωσίας το 988 και τη διάδοση της ανατολικής παραλλαγής του Χριστιανισμού στη Ρωσία ενδυναμώνονται οι σχέσεις μεταξύ των Σλάβων και των Βυζαντινών. Η πρώτη επίσημη υπόμνηση για τη δραστηριότητα ενός Έλληνα ορθόδοξου ιερέα στο Κίεβο χρονολογείται το 988, όταν ο πρίγκιπας Βλαντίμιρ έχτισε το Ναό της Παναγίας, ηγούμενος του οποίου έγινε Έλληνας ιερέας από το Κόρσουν (παλιά Χερσόνησος), ο Αναστάς (ελλ: Αναστάσιος).

Η στερέωση καθώς και η αποδοχή της χριστιανικής (ελληνικής) πίστης ως επίσημης θρησκείας συνοδεύταν από τον σχηματισμό της αντίστοιχης εκκλησιαστικής οργάνωσης -της Μητρόπολης- στην οποία κεντρική θέση κατείχαν οι Έλληνες. Ο επικεφαλής της αρχαίας ρωσικής εκκλησίας -ο μητροπολίτης του Κιέβου- ευλογήθηκε από τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως. Τον 11ο έως και το πρώτο μισό του 13ου αιώνα η Μητρόπολη του Κιέβου ήταν η πιο πολυάριθμη και μεγάλη στην Πατριαρχία και αποτελούνταν από 21 επισκοπές. Από τους 23 μητροπολίτες που ήταν επικεφαλής της κατά την περίοδο εκείνη, οι περισσότεροι -19- ήταν Έλληνες. Από μία πλευρά ήταν φορείς της εκκλησιαστικής και κρατικής πολιτικής του Βυζαντίου στα εδάφη της αρχαίας Ρωσίας, και από την άλλη η δραστηριότητά τους είχε αρκετά εποικοδομητικό χαρακτήρα. Οι Έλληνες ιερείς πολλές φορές έπαιζαν το ρόλο του ενδιάμεσου ή ακόμη του ειρηνοποιού μεταξύ των πριγκίπων που βρίσκονταν σε διαρκή ανταγωνισμό, καθώς επίσης ήταν πρεσβευτές του υψηλού Βυζαντινού πολιτισμού. Έτσι, οι Μητροπολίτες Ιωάννης Α', Γεώργιος, Ιωάννης Β', Νικηφόρος Α' ήταν γνωστοί ως πολύ μορφωμένοι άνθρωποι, αποκαλούμενοι «άνθρωποι των γραμμάτων», οι οποίοι είχαν συγγράψει πολυάριθμα έργα πολεμικής.

Κατόπιν αποφάσεως των Πατριαρχών της Κωνσταντινουπόλεως, Έλληνες καλόγεροι ιδρύουν μοναστήρια στη Ρωσία. Το 1050 άρχισε να λειτουργεί η πιο αξιοσέβαστη μονή, το Κίεβο-Πετσέρσκι. Ο ιδρυτής του ήταν Έλληνας καλόγερος από το Άγιο Όρος, ο Αντώνιος.

Μετά από τους καλογέρους, μοναχούς και ιερείς, στη Ρωσία ήρθαν Έλληνες τεχνίτες, χτίστες, αρχιτέ-

κτονες, οι οποίοι με πρωτοβουλία τους πήραν μέρος στην οικοδόμηση Ιερών Ναών, καθώς επίσης έκαναν μαθήματα τέχνης στους ντόπιους αρχιτέκτονες.

Οι συνεχείς επαφές της Ρωσίας με το Βυζάντιο συνέβαλαν όχι μόνο στη μίμηση και τη μετάδοση των στοιχείων και επιτευγμάτων του υλικού και πνευματικού πολιτισμού του Βυζαντίου, αλλά και οδήγησαν στην απόκτηση της τεχνολογίας της αναπαραγωγής στοιχείων παρόμοιου πολιτισμού, καθώς και στην προσαρμογή του στις καινούργιες κοινωνικές και εθνοπολιτιστικές ανάγκες. Με αυτό τον τρόπο η ελληνική γραφή έγινε βάση για τη δημιουργία του πρώτου Ρωσικού αλφαβήτου - της κυριλλικής γραφής, η οποία επί καιρούς ήταν επίσημη γραφή στο κράτος της Κιεβινής Ρωσίας.

Συνεπώς, η ελληνική επίδραση ήταν καθοριστική στο έργο της εξάπλωσης και ενδυνάμωσης της ορθόδοξης θρησκείας στο κράτος του Κιέβου, και επιπλέον η ελληνική χριστιανική πίστη έγινε συνθετικό στοιχείο στον διαπολιτισμικό διάλογο. Στη συνέχεια, η κοινή θρησκεία αποτέλεσε έναν πολύ σημαντικό παράγοντα, ο οποίος καθόρισε την αλληλεπίδραση του ουκρανικού και ελληνικού λαού, καθώς και την ευνοϊκή πνευματική και ψυχολογική ατμόσφαιρα για την εγκατάσταση των Ελλήνων μεταναστών στα ουκρανικά εδάφη.

Τον 15ο - 16ο αιώνα δυναμώνει η ομοιότητα της ιστορικής μοίρας των λαών μας: και οι δυο χάνουν την εθνική τους ανεξαρτησία και συνεχίζουν την ανάπτυξή τους ως υποταγμένα έθνη άλλων κρατών - οι Ουκρανοί κατακτημένοι από την καθολική Πολωνία, οι Έλληνες από την Οθωμανική αυτοκρατορία. Εκείνη την εποχή, σε πολλές πόλεις της Ουκρανίας εμφανίζονται σύλλογοι και οργανώσεις Ελλήνων εμπόρων, αλλά σε μερικά μέρη, όπως π.χ. στην πόλη Λβόφ, ιδρύονται ιδιόμορφες εμπορικές ομοσπονδίες. Οι Έλληνες έμποροι κατέχουν σημαντικές θέσεις με κύρος στο εμπορικό σύστημα που αναπτύσσει η Ουκρανία με τις περιοχές της Ανατολής. Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι, αρκετοί Έλληνες έμποροι έκαναν καλή σταδιοδρομία ακριβώς επί πολωνικής κυριαρχίας στα ουκρανικά εδάφη. Π.χ. ο έμπορος Κωνσταντίνος Κορνιακτ υπηρετούσε σύμβουλος του βασιλιά της Πολωνίας.

Κατά τη δύσκολη εποχή της κατάκτησης οι Έλληνες υπεράσπισαν τα δικαιώματα του ορθόδοξου πληθυσμού της Ουκρανίας. Οι περισσότεροι απ' αυτούς ήταν μέλη των ορθόδοξων οργανώσεων των Ουκρανών - των αποκαλούμενων «αδελφοτήτων»- οι οποίοι ως βασικό σκοπό τους είχαν την επιμορφωτική δραστη-

ριότητα. Ως παράδειγμα θα αναφέρουμε την ιδρυμένη το 1596 αδελφότητα του Λβόφ, στην δραστηριότητα της οποίας πολύ ενεργό μέρος πήραν εκπρόσωποι ελληνικής καταγωγής. Γενικά, ο ρόλος των Ελλήνων στη λειτουργία των αδελφοτήτων θεωρείται ανεκτίμητος. Για τις ανάγκες των αδελφικών οργανώσεων οι Έλληνες δώριζαν και πρόσφεραν σημαντικά ποσά, ενώ οι διακεκριμένοι Έλληνες ορθόδοξοι θεολόγοι δίδασκαν στα σχολεία των αδελφοτήτων. Με τα λεφτά του Κωνσταντίνου Κορνιαάκ χτίστηκε το καμπαναριό της εκκλησίας του Λβόφ, το οποίο η ευγνώμων γερουσία της πόλης ονόμασε «Πύργος του Κορνιαάκ». Ένας άλλος Έλληνας έμπορος από το Λβόφ, ο Αλέξιος Μπαλαμπάν, με δικά του έξοδα επιδιόρθωσε το παρεκκλήσι των Τριών Ιεραρχών.

Το ίδιο σημαντική ήταν η επίδραση των Ελλήνων και στον διανοητικό και επιμορφωτικό τομέα στα δυτικά ουκρανικά εδάφη. Ο γνωστός Έλληνας ιερέας, πρώην επίσκοπος Αρσένιος Γελασσόνσκι ήταν πρώτος Διευθυντής του σχολείου της αδελφότητας του Λβόφ. Το 1591 υπό την καθοδήγησή του συντάχτηκε και εκδόθηκε η πρώτη στην Ουκρανία Ελληνο-σλαβική γραμματική «Αδελφότης», η οποία έγινε σχολικό εγχειρίδιο γραμματικής για όλα τα σχολεία των ουκρανικών αδελφοτήτων.

Η δραστηριότητα των ορθόδοξων Ελλήνων διανοούμενων στις δυτικές ουκρανικές περιοχές συνέβαλε στην υποστήριξη του ορθόδοξου πνεύματος σε αντίβαρο της ενίσχυσης του καθολικισμού.

Οι πιο γνωστές ελληνικές κοινότητες στις περιοχές της σύγχρονης Ουκρανίας διαμορφώθηκαν κατά τον 17ο - 18ο αι. Μετά από τον εθνικό-απελευθερωτικό αγώνα του ουκρανικού λαού (1648 - 1657) εναντίον των Πολωνών κατακτητών, προέκυψε η ανάγκη της ανόρθωσης του οικονομικού και εμπορικού συστήματος του νέου ουκρανικού κράτους των κοζάκων. Το 1657, ο γκέτμαν (ο επικεφαλής των κοζάκων) Μπογοντάν Χμελνίτσκι με διαταγή του προσκάλεσε τους μετοίκους από την Ελλάδα να εγκατασταθούν στην πόλη Νέζιν. Στους Έλληνες είχαν δοθεί πολλά προνόμια και το γεγονός αυτό συνέβαλε στη γοργή ανάπτυξη και την επακόλουθη ακμή της πόλης, η οποία εκείνη την εποχή έγινε μια από τις πιο εύπορες πόλεις της Ουκρανίας. Στο Νέζιν οι Έλληνες ίδρυσαν τον δικό τους εμπορικό σύλλογο, διαμόρφωσαν το όργανο της τοπικής αυτοδιοίκησης - το Δημοτικό Συμβούλιο, καθώς επίσης είχαν δικό τους Δικαστήριο, δύο εκκλησίες και μια βιβλιοθήκη. Πρέπει να υπογραμμίσουμε τον ξεχωριστό ρόλο που έπαιξαν

οι μεγάλοι Έλληνες έμποροι, οι αδερφοί Ζωσιμάδες -ο Αναστάσιος, ο Νικόλαος και ο Ζώιος- στη δραστηριότητα της ελληνικής κοινότητας του Νέζιν. Δε μπορεί να μην μας εντυπωσιάσουν τα ευεργετικά τους έργα, ανάμεσα στα οποία η οικοδόμηση εκκλησιών, η βοήθεια στους πιστούς, η ίδρυση και υποστήριξη επιμορφωτικών ιδρυμάτων, οι υποτροφίες στους μαθητές, η οικονομική υποστήριξη των νοσοκομείων και ορφανοτροφείων, η εξαγορά των σπιτιών των φτωχών οικογενειών που αναγκάστηκαν να δώσουν ως ενέχυρο τα σπίτια τους λόγω μεγάλου χρέους. Το ευεργετικό έργο των Ζωσιμάδων παρατηρείται εκείνη την εποχή όχι μόνο στον κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα του Νέζιν, αλλά και στην ιστορική πατρίδα των αδελφών, την Ήπειρο.

Μπορούμε να πούμε ότι οι αδερφοί Ζωσιμάδες και πολλοί άλλοι Έλληνες μαϊκίνες όλη τη ζωή τους ισχυρίζονταν την ιδέα της εθνικής αλληλεγγύης και αμοιβαίας βοήθειας σε ποικίλες μορφές της, όπως η αλληλεγγύη της Διασποράς με την ιστορική Πατρίδα, η αλληλεγγύη μέσα στην κοινότητα, μεταξύ των εύπορων και φτωχών συμπατριωτών, τέλος, η αλληλεγγύη με τον ουκρανικό λαό. Ακριβώς χάρη στην ουσιαστική πραγματοποίηση αυτής της ιδέας ήταν επιτυχημένη η επίλυση και η αντιμετώπιση ποικίλων προβλημάτων της ελληνικής κοινότητας. Κατά την άποψή μας η εμπειρία αυτή είναι πολύ επίκαιρη και σήμερα.

Μια πολυάριθμη ελληνική κοινότητα υπήρξε στο Κίεβο. Το 1739 - 1741 με έξοδα της ελληνικής κοινότητας στο Κίεβο στην περιοχή Ποντόλ χτίστηκε μια εκκλησία σε ρυθμό μπαρόκ, η οποία αργότερα ονομάστηκε Εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης (ρωσ: Κατερίνινσκαγια). Στο Κίεβο έζησε τα τελευταία χρόνια της ζωής του ο τέως ηγεμόνας της Μολδοβλαχίας, Κωνσταντίνος Υψηλάντης. Το 1807 αγόρασε το αγρόκτημα κοντά στην Αγία Λάβρα του Κίεβου. Εδώ πέρασαν τα παιδικά τους χρόνια οι γιοί του, μελλοντικοί αρχηγοί του εθνικού απελευθερωτικού αγώνα του ελληνικού λαού - ο Αλέξανδρος και ο Δημήτριος Υψηλάντης.

Αναφορικά με τον παροικιακό ελληνισμό, οι δύο ρωσοτουρκικοί πόλεμοι (1768 - 1774 και 1787 - 1792) συνέβαλαν στην αθρόα μετακίνηση ελληνικών πληθυσμών από την Πελοπόννησο και τα νησιά του Αιγαίου προς τα εδάφη της νότιας Ρωσίας. Το τέλος των συγκρούσεων με τους Τούρκους προκάλεσε μαζικές μεταναστεύσεις Ελλήνων στη νότια Ρωσία. Ο τόπος που περισσότερο προσέλκυσε τους νέους πρόσφυγες ήταν μια καινούργια πόλη, η Οδησός.

Κατ' ουσίαν οι πρόσφυγες από τον ελλαδικό χώρο και τις άλλες περιοχές της Βαλκανικής που προσήλθαν, υπήρξαν οι πρώτοι οικιστές της Οδησού, που έμελλε να εξελιχθεί σε σπουδαίο εμπορικό κέντρο της Μαύρης Θάλασσας, αλλά και να σηματοδοτήσει, με την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας, την έναρξη της οργάνωσης του επαναστατικού αγώνα του '21.

Οι πολεμικές επιτυχίες και η προσάρτηση νέων εδαφών της Ουκρανίας στην Ρωσική αυτοκρατορία στο δεύτερο μισό του 18ου αι., συνέβαλαν στην αναζωπύρωση της πολιτικής εποικισμού των προσαρτημένων εδαφών. Με σκοπό να αξιοποιηθούν οι ακαλλιέργητες εκτάσεις του Νότου της Ουκρανίας, η Ρωσική κυβέρνηση ενθάρρυνε τη μετοίκηση των Ελλήνων, προσφέροντάς τους διάφορα προνόμια. Έτσι, οι Έλληνες αποτέλεσαν ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού της Οδησού (10 - 15%) από τη χρονολογία ίδρυσης της πόλης το 1794. Ήταν κυρίως μεγάλοι έμποροι, επιχειρηματίες, εκπρόσωποι ευκατάστατων εμπορικών συλλόγων - Ραλλή, Μαρασλή, Ροντοκανάκη, Σεβαστόπουλου. Οι εμπορικές εταιρίες αυτών των συλλόγων κατείχαν την κεντρική θέση στην παραδοσιακή για τον Βόρειο Πόντο εξαγωγική σιταριά.

Στο πλαίσιο της κοινότητάς τους οι Έλληνες της Οδησού έπαιρναν ενεργό μέρος στη θρησκευτική και πολιτιστική ζωή της τοπικής κοινωνίας, καθώς επίσης πολύ σημαντικό ήταν το ευεργετικό τους έργο. Το 1808 στην πόλη άρχισε να λειτουργεί η ελληνική εκκλησία της Αγίας Τριάδας. Το 1816 με την υποστήριξη μερικών ελληνικών εταιριών ιδρύθηκε η Ελληνική Εμπορική Σχολή. Αυτό το εκπαιδευτικό ίδρυμα, στο οποίο μπορούσαν να σπουδάσουν χωρίς να πληρώσουν δίδακτρα όχι μόνο Έλληνες, αλλά και εκπρόσωποι άλλων εθνοτήτων, απέκτησε μεγάλο κύρος σ' όλο τον ελληνικό κόσμο. Εδώ διδάσκονταν όχι μόνο ειδικές οικονομικές και νομικές επιστήμες αλλά και ανθρωπιστικές - ιστορικο-φιλολογικές. Σύμφωνα με διάταγμα του τσάρου, το 1894, η Σχολή αυτή απέκτησε το καθεστώς νομικού προσώπου και με αυτό τον τρόπο έγινε ένα από τα πιο σπουδαία και γνωστά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της Ρωσικής αυτοκρατορίας.

Η ισχυρή οικονομική κατάσταση καθιέρωσε τη διαμόρφωση της ελληνικής αστικής τάξης, η οποία απέκτησε σημαντικές θέσεις στο Δημοτικό Συμβούλιο. Στην ιστορία της Οδησού, ως λαμπρή προσωπικότητα διακρίνεται ο Γρηγόρης Μαρασλής, ο οποίος από το 1878 έως το 1895 διετέλεσε δήμαρχος της πόλης. Το διάστημα της Δημαρχείας του, με πρωτοβουλία

του κ. Μαρασλή ιδρύθηκαν περίπου 40 δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα, εταιρείες, καθώς και πολιτιστικά ιδρύματα. Με το όνομα του κ. Μαρασλή είναι δεμένα πολλά σημαντικά έργα στην Οδησό: εμφάνιση του τραμ, αεροφωτισμός, οικοδόμηση του κεντρικού ταχυδρομείου. Εκείνη την εποχή στην Οδησό χτίστηκαν ορφανοτροφεία, νυχτερινά καταφύγια, φτηνές καντίνες και νοσοκομεία για τους φτωχούς κατοίκους της πόλης. Για τις εξαιρετικές υπηρεσίες του, στον Γρηγόρη Μαρασλή απονεμήθηκαν παράσημα της κυβέρνησης της Ρωσικής αυτοκρατορίας.

Η συγκέντρωση της εμπορικής και πολιτικής αριστοκρατίας καθώς και των εκπροσώπων άλλων αστικών τάξεων στην Οδησό αποτέλεσε προϋπόθεση για την ίδρυση της ελληνικής πολιτικής οργάνωσης με σκοπό τον εθνικό απελευθερωτικό αγώνα. Στο γεγονός αυτό συνέβαλε και η συνοριακή θέση της πόλης καθώς και η πολιτική υπεράσπιση της Ρωσίας. Το 1814 τρεις Έλληνες έμποροι, ο Νικόλαος Σκουφάς, ο Αθανάσιος Τσακάλωφ και ο Εμμανουήλ Ξάνθος, ίδρυσαν την κρυφή οργάνωση, την Φιλική Εταιρεία, η οποία έπαιξε καθοριστικό ρόλο στον ξεσηκωμό του ελληνικού λαού για τον απελευθερωτικό αγώνα. Το 1820, αρχηγός της Φιλικής Εταιρείας έγινε ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, ο οποίος το 1821 θα κηρύξει την έναρξη της Επανάστασης στη Μολδοβλαχία.

Η εμφάνιση στην Οδησό των οργανωτικών μορφών του απελευθερωτικού αγώνα, για άλλη μια φορά υποδειγματικά υπογραμμίζει τον ρόλο και τη σημασία που είχε η Διασπορά στο έργο αναγέννησης της εθνικής συνειδησης και της διαμόρφωσης του πολιτικού και πολιτιστικού προσώπου της νέας ανεξάρτητης Ελλάδας.

Ανάμεσα στους Έλληνες της Ουκρανίας ιδιαίτερη θέση κατείχαν οι Έλληνες της Αζοφικής, οι οποίοι ξεχώριζαν από τις άλλες ελληνικές κοινότητες της Ουκρανίας και στον πολιτιστικό και στον κοινωνικό τομέα. Η ελληνική κοινότητα της Αζοφικής συμπεριλάμβανε κυρίως τον πληθυσμό των χωριών και διαμορφώθηκε λόγω της μετοίκησης των Ελλήνων από την Κριμαία στα παράλια της Αζοφικής θάλασσας. Η μετοίκηση αυτή έλαβε χώρα το 1778 υπό την καθοδήγηση της Ρωσικής κυβέρνησης. Ακόμη, στην Κριμαία υπό τις συνθήκες της τουρκο-ταταρικής κυριαρχίας διευρύνθηκε το φαινόμενο του γλωσσικού εκταταρισμού και εκτουρκισμού του ελληνικού έθνους. Τα τατάρικα και τα τούρκικα είχαν γίνει επίσημες γλώσσες στην Κριμαία, περιορίζοντας τη χρήση της ελληνικής. Αυτό προκάλεσε και την εμφάνιση δυο νέων εθνι-

κών ομάδων: των Ουρούμων ή Ελληνο-Τατάρων, που μιλούν σε τουραδικές διαλέκτους, και τους Ρουμαίους, που μιλούν σε ελληνικές διαλέκτους. Οι μελετητές των διαλέκτων των Ελλήνων της Αζοφικής ακόμη και μέχρι σήμερα δεν έχουν καθορίσει ακριβώς το ζήτημα της προέλευσης κάθε μίας από αυτές της ομάδες διαλέκτων. Παρ' όλες τις γλωσσικές διαφορές, που διατηρήθηκαν ως σήμερα, και οι δυο ομάδες -οι Ελληνο-Τάταροι και οι Ρουμαίοι- έχουν πολλά κοινά στοιχεία πνευματικού πολιτισμού, τρόπου ζωής, κοινή ελληνική αυτοσυνείδηση και ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία, γεγονός που επιτρέπει αυτές οι δυο ομάδες να θεωρούνται ένα ενιαίο έθνος.

Παραμένει συζητήσιμο το ζήτημα όσον αφορά τους λόγους και τον χαρακτήρα της μετοίκησης των Ελλήνων. Πολύ καιρό στον επιστημονικό σοβιετικό κόσμο κυριαρχούσε η άποψη για την εντελώς εθελοντική μετοίκηση λόγω εθνικής, πνευματικής και θρησκευτικής καταπίεσης από το μωαμεθανικό Χανάτο της Κριμαίας. Τώρα τελευταία, αυτή η άποψη όλο και περισσότερο αμφισβητείται. Βέβαια, οι σκληρές καταπίεσεις εκ μέρους των Τατάρων σίγουρα οδήγησαν τους χριστιανούς Έλληνες στην ιδέα μετοίκησης σε άλλα εδάφη. Όμως αυτός ο λόγος δεν ήταν μοναδικός και, όπως λέγεται σήμερα, όχι βασικός. Η Ρωσική κυβέρνηση είχε δικό της ενδιαφέρον για τη μετοίκηση των Ελλήνων. Η προσάρτηση νέων εδαφών στη Ρωσική αυτοκρατορία συνέβαλε στην αναζωπύρωση της πολιτικής εποικισμού των προσαρτημένων περιοχών. Ακριβώς τότε εμφανίζεται η ιδέα της μετοίκησης των χριστιανών της Κριμαίας στη Ρωσία, η πραγματοποίηση της οποίας ονομάστηκε στη ρωσική ιστοριογραφία «σωτηρία των ορθόδοξων ομοθρήσκων από τον μουσουλμανικό ζυγό». Εκτός από την αξιοποίηση νέων εδαφών, η Ρωσική αυτοκρατορία επιθυμούσε να υπονομεύσει την οικονομική βάση του Χανάτου της Κριμαίας. Το θέμα είναι ότι οι Έλληνες ήταν καλοί έμποροι και το μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου όλης της ταταροκρατούμενης Κριμαίας βρισκόταν υπό τον έλεγχο των Ελλήνων. Οπότε, κατά την άποψη της Ρωσίας η μετοίκηση του ενεργού και εργατικού τμήματος του πληθυσμού του Χανάτου σίγουρα θα αδυνατούσε τον κοινωνικό και οικονομικό βίο του.

Είναι φυσικό, και μάλιστα πολύ κατανοητό, ότι όχι πολλοί Έλληνες ήθελαν να αφήσουν τα μέρη τους και την αγροτική τους ιδιοκτησία. Η Ρωσική κυβέρνηση χρησιμοποίησε την πειθώ προκειμένου να συμφωνήσουν οι Έλληνες για μετοίκηση – τους δόθηκαν πολλά προνόμια στα καινούργια εδάφη. Μόνο υπό

συγκεκριμένους όρους όπως χορήγηση γης, άρση της στρατιωτικής θητείας, μη πληρωμή φόρων για δέκα χρόνια κ.τ.λ., οι Έλληνες ήταν σύμφωνοι να μετοικήσουν στη Ρωσία.

Ανάμεσα στους Έλληνες, ο διοργανωτής της μετοίκησης ήταν ο Μητροπολίτης Ιγνάτιος, πατριώτης, ο οποίος πίστευε ειλικρινά στην ωφελιμότητα της μετοίκησης των Ελλήνων στη Ρωσία. Το φθινόπωρο του 1778, υπό την καθοδήγηση του διοικητή του κριμαϊκού σώματος του ρωσικού στρατού Αλέξανδρου Σουβόροφ, η πρώτη ομάδα μετοίκων εγκατέλειψε την Κριμαία. Λίγο αργότερα, ο αριθμός των μετοίκων έφτασε τους 31 χιλιάδες χριστιανούς, από τους οποίους 18.395 ήταν Έλληνες και οι υπόλοιποι Γεωργιανοί, Αρμένιοι, Βλάχοι. Παρά την κρατική οικονομική βοήθεια που χορηγήθηκε για την οργάνωση της μετοίκησης, υπήρχαν πολλά σοβαρά προβλήματα, όπως ελλείψεις μέσων μεταφοράς, τροφίμων κ.τ.λ., λόγω των οποίων πολλοί μέτοικοι αρρώστησαν και πέθαναν στο δρόμο. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των ιστορικών, στη διάρκεια της μετοίκησης οι Έλληνες έχασαν περίπου 4 χιλιάδες άτομα. Επιπλέον, όταν οι Έλληνες είχαν φτάσει στον προορισμό τους, η Ρωσική κυβέρνηση δεν τους παρείχε καμία βοήθεια στην προετοιμασία για να ξεχειμωνιάσουν. Οι συνθήκες ζωής σε πολλά μέρη ήταν εντελώς ακατάλληλες. Μόνο μετά από σειράς επίμονων παρακλήσεων του Μητροπολίτη Ιγνατίου το 1779 χορηγήθηκαν στους Έλληνες εκτάσεις στις ακροθαλασσιές της Αζοφικής όπου οι μέτοικοι ίδρυσαν την πόλη Μαριούπολη και 21 χωριά. Εκείνο το χρόνο, η αυτοκράτειρα της Ρωσίας Αικατερίνη Β' με Διάταγμά της επικύρωσε τους όρους και τα σημαντικά προνόμια για τους Έλληνες όπως χορήγηση γης – 30 εκτάρια κατ' άτομο, βοήθεια της κυβέρνησης για την εγκατάσταση, μη πληρωμή φόρων, άρση της στρατιωτικής θητείας και της δουλοπαροικίας, τοπική εθνική αυτοδιοίκηση και άλλα.

Το 1807 η Μαριούπολη και 21 ελληνικά χωριά συγκρότησαν την περιφέρεια της Μαριούπολης, η οποία στην ουσία ήταν ανεξάρτητη διοικητική μονάδα με αποκλειστικά ελληνικό πληθυσμό. Και αυτό μάλιστα την εποχή που η μητέρα-Ελλάδα ήταν τουρκοκρατούμενη.

Στην καινούργια τους πατρίδα οι Έλληνες μέτοικοι ασχολούνταν με την κτηνοτροφία και τη γεωργία. Το 1859 με διάταγμα της Ρωσικής κυβέρνησης καταργήθηκε η αυτονομία της ελληνικής περιφέρειας και από τότε στις περιοχές εκείνες μπορούσε να εγκαθίσταται ο ουκρανικός ή ρωσικός πληθυσμός. Αυτή η απόφαση

της κυβέρνησης ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τα σχέδια εκβιομηχάνισης εκείνης της περιοχής. Οι σχέσεις μεταξύ των πληθυσμών άρχισαν να ενισχύονται, γεγονός που οδηγεί στην υπονόμηση της πρωτοτυπίας των Ελλήνων λόγω της εξάπλωσης και ενίσχυσης της ρωσικής γλώσσας η οποία ήταν επίσημη σ' όλους τους τομείς του κοινωνικού βίου. Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι οι Έλληνες από την Κριμαία, ακόμα πριν την μετοίκηση, είχαν χάσει τη γραφή τους και οι διάλεκτοί τους είχαν προφορικό χαρακτήρα. Πα' όλα αυτά, πολλοί εκπρόσωποι της ελληνικής κοινότητας της Αζοφικής και άλλων περιοχών της Ουκρανίας δεν έχασαν την εθνική συνειδησή τους και διακρίθηκαν στα πλαίσια του ρωσικού και ουκρανικού πολιτιστικού χώρου. Θα αναφέρουμε μόνο μερικά ονόματα: ο διακεκριμένος Έλληνας ζωγράφος, Αρχίππος Κουίντζη, ο Νομάρχης του Κιέβου στα 1839-1852, κοινωνικός παράγοντας, επιστήμονας, Ιβάν Φουνδουκλί, ο πρώτος Πρύτανης του Πανεπιστημίου του Χαρκόβου, Ιβάν Καραζίν, ο παιδαγωγός, επιστήμονας και κοινωνικός παράγοντας, ιδρυτής του πρώτου γυμνασίου στη Μαριούπολη, Θεόκτιστος Χαρταχάι, ο διακεκριμένος ιστορικός, επιστήμονας, μέλος της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών, Δημήτριος Αϊνάλφ κ.ά..

Το γεγονός ότι οι Έλληνες της Αζοφικής αποτελούσαν την πιο πολυάριθμη ελληνική κοινότητα της Ρωσικής αυτοκρατορίας και ήταν κυρίως κάτοικοι χωριών, είχε μεγάλη σημασία για την επακόλουθη διατήρηση της εθνικής τους ιδιαιτερότητας. Αρκεί να φέρουμε ένα παράδειγμα: στα τέλη του 19ου αιώνα το μεγαλύτερο μέρος του αστικού πληθυσμού των πόλεων Νέζιν και Οδησσού σκορπίστηκε μετά τη διάλυση των εθνικών τοπικών αυτοδιοικήσεων, κάποιοι γύρισαν στην ιστορική τους πατρίδα, την Ελλάδα. Οι Έλληνες της Αζοφικής όμως δεν ακολούθησαν την ίδια πορεία. Επομένως, ήταν μοιραίο ότι τον 20ο αιώνα οι Έλληνες της Αζοφικής θα έπαιζαν τον καθοριστικό και καθοδηγητικό ρόλο στην ιστορική εξέλιξη της ελληνικής Διασποράς στην Ουκρανία.

Ιδιαίτερα δύσκολη, ευμετάβλητη και σε γενικές γραμμές δραματική ήταν η μοίρα των Ελλήνων της Ουκρανίας επί του κομμουνιστικού καθεστώτος, κατά την περίοδο της Σοβιετικής Ένωσης. Η πολιτική της ρωσικής κυβέρνησης των δεκαετιών '20 - '30 του 20ου αιώνα είχε καθαρά δημοκρατικό χαρακτήρα με σκοπό να προσελκύσει όλο και περισσότερους οπαδούς-εκπροσώπους των εθνικών μειονοτήτων. Στα πλαίσια αυτής της πολιτικής, με βάση τη νομοθεσία δημιουργούνταν ευνοϊκές συνθήκες για την αναγέν-

νηση της εθνικής και πολιτιστικής πρωτοτυπίας των εθνικών μειονοτήτων, συμπεριλαμβανομένων και των Ελλήνων. Από τη στιγμή εκείνη ξεκίνησαν οι αλλαγές στον εθνικό και πολιτιστικό βίο των λαών που κατοικούσαν στην Ουκρανική ΣΣΔ, που άρχισαν με τις μεταρρυθμίσεις και την τροποποίηση της εθνικής τους παιδείας. Έτσι, στην περιοχή της Αζοφικής στα πλαίσια της νομοθεσίας της Ουκρανικής ΣΣΔ διαμορφώθηκαν 3 εθνικές ελληνικές περιφέρειες: του Σαρτανά, του Μάγκους και του Βελίκο-Γιανισόλ, οι οποίες αποτέλεσαν τοπικές διοικητικές αυτονομίες. Στα σχολεία των περιφερειών αυτών ξεκινάει η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, στη Μαριούπολη άρχισε τη λειτουργία του η ελληνική Παιδαγωγική Σχολή, το ελληνικό θέατρο. Από το 1930 στην ελληνική γλώσσα βγαίνει η εφημερίδα «Κολληχτιβιστής», στην οποία δημοσιεύονταν λογοτεχνικά ποιητικά έργα στη ρουμαϊκή ελληνική διάλεκτο. Λογοτεχνικός συντάκτης του «Κολληχτιβιστή» ήταν ο ιδρυτής της ρουμαϊκής ποίησης, ποιητής Γεώργιος Κοστοπράβ.

Όλες οι εκφάνσεις του εθνικού και πολιτιστικού βίου αποτελούσαν έναν πολύ σημαντικό παράγοντα για τη διαμόρφωση της διανοούμενης κοινωνικής τάξης καθώς επίσης για τη χρησιμοποίηση του δημιουργικού δυναμικού του ελληνικού πληθυσμού.

Όμως, δίπλα στο επιτυχημένο έργο της εθνικής αναγέννησης δεν μπορούμε να μην αναφέρουμε τα ουσιαστικά μειονεκτήματα της πολιτικής του εξελληνισμού. Όλες οι αλλαγές, μεταρρυθμίσεις και δημιουργικές τροποποιήσεις μπορούσαν να γίνουν μόνο αν αντιστοιχούσαν στις πεποιθήσεις του Κομμουνιστικού συστήματος, στα πλαίσια του οποίου π.χ. εκμηδενίστηκε ο ανεξάρτητος ρόλος των εθνικών τοπικών αυτοδιοικήσεων. Ιδιαίτερα ανεδαφική ήταν η πολιτική της εξουσίας όσον αφορά στο γλωσσικό ζήτημα, το οποίο παρουσίαζε ιδιαίτερες δυσκολίες λόγω έλλειψης γραφής στους Έλληνες της Αζοφικής. Ως «ενιαία επίσημη, λογοτεχνική και καθομιλουμένη γλώσσα των Ελλήνων της πρώην Σοβιετικής Ένωσης συμπεριλαμβανομένου και των Ελλήνων της Αζοφικής» καθιερώθηκε η Δημοτική. Οι Ουρούμοι ή Ελληνο-Τάταροι θεωρούσαν ως επίσημη γλώσσα την δική τους, Κριμαίο-τατάρικη. Η διδασκαλία στα ελληνικά σχολεία γινόταν παράλληλα σε αυτές τις δυο «επίσημες» γλώσσες. Όμως, για τους Ρουμαίους η Δημοτική ήταν σχεδόν ακατανόητη, και η δική τους διάλεκτος, Ελληνο-ρουμαϊκή, δεν ήταν καθόλου όμοια με την Κριμαίο-τατάρικη. Ως συνέπεια, η προσπάθεια να αναγνωριστούν αυτές οι γλωσσικές μορφές ως μητρι-

κές από τους Έλληνες της Αζοφικής ήταν μάταιες και εντελώς αποτυχημένες. Αυτό το γεγονός εξηγεί όλες τις δυσκολίες στο εκπαιδευτικό σύστημα των Ελλήνων της Αζοφικής και γενικά όλης της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Οι γονείς προτιμούσαν τα παιδιά τους να φοιτούν στα ρωσικά σχολεία. Έτσι, το 1929 στα ελληνικά σχολεία, όπου η διδασκαλία όλων των μαθημάτων γινόταν μόνο στις ελληνικές διαλέκτους, φοιτούσε μόνο το 26,5% των παιδιών των ομογενών.

Οι Έλληνες ποιητές όμως έγραφαν κυρίως στις μητρικές τους διαλέκτους υιοθετώντας το ρωσικό αλφάβητο -την κυριλλική γραφή- ή, ακόμη, προσπαθώντας να αποδώσουν τους ήχους των διαλέκτων με το κλασικό ελληνικό αλφάβητο.

Όμως, όσες δυσκολίες και αν παρουσίαζε ο ίδιος ο εξελληνισμός, αυτές δεν αποτέλεσαν τους λόγους για το τραγικό του τέλος. Στα τέλη της δεκαετίας του '30 γίνονται ραγδαίες αλλαγές στην κρατική πολιτική στον τομέα των εθνικών σχέσεων. Πρόκειται για τον εντοπισμό και την εκκαθάριση ενός ευρέος δικτύου εθνικών οργανώσεων, που θεωρήθηκε πώς τάχα είχαν σκοπό την κατάργηση της σοβιετικής εξουσίας στους τόπους συμπαγούς διαμονής των Ελλήνων της Σοβιετικής Ένωσης. Κλείστηκαν τα ελληνικά σχολεία, το θέατρο, η εφημερίδα, καταργήθηκε το λαογραφικό συγκρότημα. Καταστράφηκαν ακόμα και όλα τα έγγραφα που θύμιζαν την ύπαρξή τους. Με ψεύτικες κατηγορίες για κατασκοπεία εκτελέστηκαν όλοι οι Έλληνες διανοούμενοι, χιλιάδες εργάτες και αγρότες ελληνικής καταγωγής, οι οποίοι χωρίς κανένα λόγο θεωρήθηκαν πιθανοί εχθροί της σοβιετικής εξουσίας. Μόνο στα 1937-1938 στην περιφέρεια του Ντονιέσκ καταπίεστηκαν περίπου 6 χιλιάδες Έλληνες. Είναι ένας από τους πιο μεγάλους και πολυάριθμους δείκτες ανάμεσα σ' όλες τις εθνικές μειονότητες της Ουκρανίας, που αναγκάστηκαν να περάσουν τις πολύ βαριές και τραγικές δοκιμασίες των καταπίεσεων του Στάλιν.

Η πολιτική του φιλελευθερισμού στις δεκαετίες του '50 και αρχές του '60 σταμάτησε τις σκληρές καταπίεσεις των εθνικών μειονοτήτων, όμως δεν έφερε ουσιαστικές αλλαγές στη σοβιετική κρατική πολιτική. Τα χρόνια της Σοβιετικής εξουσίας, με τις καταπίεσεις του Στάλιν και τις προσπάθειες δημιουργίας μόνο μιας εθνικότητας, του «σοβιετικού ανθρώπου», οδήγησαν σε απώλειες στον πολιτιστικό και πνευματικό βίο των εθνικών μειονοτήτων. Κυρίαρχη ήταν η άποψη ότι οι εθνικές διαφορές ανάμεσα στον σοβιετικό πληθυσμό είναι ασήμαντες και παροδικές και σε λίγο θα εξαφανιστούν εντελώς κάτω από τις

προϋποθέσεις του «σοσιαλιστικού πολιτισμού». Τη βάση του «σοσιαλιστικού πολιτισμού» αποτελούσε η ρωσική γλώσσα και ο ρωσικός πολιτισμός με την κομμουνιστική ιδεολογία. Επομένως, δεν είναι δύσκολο να καταλάβουμε γιατί δεν αναγεννήθηκαν τα ελληνικά σχολεία και άλλα ελληνικά δημόσια και πολιτιστικά ιδρύματα. Ένα παράδειγμα θα αναφέρουμε: το 1926 η Ουκρανία αριθμούσε γύρω στις 104,5 χιλιάδες Έλληνες, από τους οποίους 83% θεωρούσαν την ελληνική γλώσσα ως μητρική τους. Το 1989, από τις 98,5 χιλιάδες Έλληνες της Ουκρανίας μόνο 18,5% δήλωσαν την ελληνική γλώσσα ως μητρική τους.

Μερικοί εκπρόσωποι της ελληνικής διανοήσης είχαν καταβάλει πλήθος προσπάθειες με σκοπό να διατηρηθεί και να αναπτυχθεί η πνευματική κληρονομιά του λαού τους – αυτοί ξεκίνησαν την αναγέννηση της ελληνικής λογοτεχνίας και της λαογραφίας, δημοσιεύοντας χειρόγραφες συλλογές των ποιημάτων τους, χρησιμοποιώντας τα εθνικά μοτίβα στα έργα τους. Είναι οι ποιητές Αντώνιος Σαπουρμάς, Λεώντιος Κυριάκωφ, Γρηγόριος Ντάντσενκο, οι ζωγράφοι Λέλ Κουζμινκώφ και Βαλεντίν Κωνσταντίνωφ, ο λαογράφος Εντουάρτ Χατζίνωφ, η επικεφαλής του συγκροτήματος παραδοσιακού τραγουδιού και χορού «Σαρτανιότικα μαργαριτάρια» Μαρία Γαϊτάν, ο εθνογράφος Στεπάν Τεμίρ κ.ά.. Όμως, πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι οι δραστηριότητες τέτοιου είδους δε διαδόθηκαν πολύ λόγω απαγορεύσεων από το κόμμα.

Μόνο με την απόκτηση της ανεξαρτησίας και μετά από σειρά δημοκρατικών αλλαγών στην Ουκρανία, παρουσιάστηκαν στην κοινωνία πραγματικές δυνατότητες για την ελεύθερη και άμεση ανάπτυξη του κοινωνικού και πνευματικού βίου των Ελλήνων. Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, στην Ουκρανία διαμένουν περίπου 92 χιλιάδες άτομα ελληνικής καταγωγής, από τους οποίους 78 χιλιάδες, δηλ. το 85%, είναι Έλληνες της Αζοφικής.

Όμως, πολλοί μελετητές του ελληνισμού της Ουκρανίας τονίζουν ότι τα δεδομένα της απογραφής διαφέρουν, και μάλιστα αρκετά, από την πραγματική κατάσταση των πραγμάτων. Σύμφωνα με τον υπολογισμό τους η Ουκρανία αριθμεί γύρω στους 150-200 χιλιάδες κατοίκους ελληνικής καταγωγής. Αυτός ο αριθμός θεωρείται ο επίσημος αριθμός πληθυσμού ελληνικής καταγωγής στην Ουκρανία από την Ομοσπονδία Ελληνικών Συλλόγων Ουκρανίας. Το θέμα είναι ότι ένα μέρος των Ελλήνων της Ουκρανίας εργάζεται προσωρινά στο εξωτερικό και γι' αυτό δεν υπολογίστηκαν κατά την απογραφή πληθυσμού, η

οποία διεξήχθη βιαστικά και ανοργάνωτα. Στο νομό του Ντόνιεσκ, που έχει πληθυσμό περίπου 5 εκατ. ανθρώπων, οι Έλληνες κατέχουν την τρίτη θέση σε αριθμό, μετά τους Ουκρανούς και τους Ρώσους.

Πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι, παρ' όλες τις δυσκολίες, η μικρή εστία του ελληνικού πολιτισμού διατηρείται και στις αρχές της δεκαετίας του '90 του 20ου αιώνα, στην Αζοφική αναζωογονήθηκε το ελληνικό κίνημα, ως σκοπός του οποίου τέθηκε η αναγέννηση της γλώσσας, του πολιτισμού και της ιστορίας των Ελλήνων. Βάση αυτού του κινήματος αποτελούν τρεις βασικοί παράγοντες. Ο πρώτος είναι η δημοκρατική πολιτική και η αντίστοιχη νομοθεσία του Ουκρανικού κράτους για τις εθνικές μειονότητες. Ο δεύτερος είναι η δραστηριοποίηση των ίδιων των Ελλήνων στο έργο της διάσωσης της πολιτιστικής πρωτοτυπίας τους. Και, τρίτος, η οικονομική και πνευματική υποστήριξη της ιστορικής πατρίδας, της Ελλάδας, καθώς και της Κύπρου.

Η αλληλεπίδραση αυτών των παραγόντων οδήγησε σε πολύ ουσιαστικά αποτελέσματα. Σήμερα, στις 18 νομαρχίες της Ουκρανίας λειτουργούν 94 ελληνικοί εθνικο-πολιτιστικοί σύλλογοι. Με έδρα τη Μαριούπολη λειτουργεί η Ομοσπονδία Ελληνικών Συλλόγων Ουκρανίας, η οποία αποτελεί τον βασικό πυρήνα του κοινωνικού κινήματος των Ελλήνων της Ουκρανίας. Τη μεγάλη σημασία στην αναγέννηση της εθνικής συνειδησης έχει η εκπαίδευση. Πάνω από 6.000 μαθητές σχολείων διδάσκονται σήμερα τη Νεοελληνική γλώσσα. Στο σημείο αυτό, υπογραμμίζουμε τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζει το Κρατικό Πανεπιστήμιο Ανθρωπιστικών Σπουδών της Μαριούπολης (ΚΠΑΣΜ) στο έργο της προετοιμασίας του διδακτικού προσωπικού της Νεοελληνικής. Εδώ λειτουργεί η μοναδική σ' όλη την Ουκρανία Σχολή Ελληνικής Φιλολογίας, αποτελούμενη από δύο έδρες, η οποία αριθμεί περισσότερους από 300 φοιτητές.

Ένας από τους σκοπούς αυτού του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος, που ιδρύθηκε στον τόπο της συμπαγέστερης ελληνικής παρουσίας, ήταν η αναγέννηση της γλώσσας και των παραδόσεων του ελληνικής καταγωγής πληθυσμού της Αζοφικής. Η διοίκηση του Πανεπιστημίου έχει καταβάλει πολλές προσπάθειες για την ανάπτυξη και την επακόλουθη ενίσχυση των επαφών συνεργασίας με την Ελληνική Δημοκρατία και την Κύπρο.

Από τη μία πλευρά αυτό το γεγονός συνέβαλε στην διεύρυνση της οικονομικής και εκπαιδευτικής βάσης και από την άλλη μεταμόρφωσε το ΚΠΑΣΜ σε πολιτι-

κό παράγοντα, στην αποκαλούμενη «γέφυρα φιλίας» μεταξύ της Ουκρανίας, της Ελλάδας και της Κύπρου. Εφαρμόστηκε μια πολύ επιτυχημένη πρακτική, η οποία έχει ήδη αναγνωριστεί και δικαιωθεί. Πρόκειται για την άμεση προπαρασκευή διδακτικού προσωπικού στην περιοχή των ανθρωπιστικών επιστημών καθώς και για την εντατική κοινωνική και πολιτιστική δραστηριότητα με στόχο τη διεύρυνση και την ενίσχυση των διεθνών μας σχέσεων. Αυτός ο συνδυασμός δεν αποτελεί μόνο ιδιαίτερο γνώρισμα του ΚΠΑΣΜ, αλλά ακόμη και αναμφίβολη εγγύηση εκείνης της δυναμικότητας που λειτουργεί ως διακριτικό στοιχείο του Ιδρύματός μας. Οι Έλληνες της Αζοφικής διακρίνονται σήμερα για το ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον τους για το ιστορικό τους παρελθόν και για την επιθυμία αναβίωσης θρησκευτικών παραδόσεων, του ελληνικού θεάτρου, εφημερίδων κ.ά..

Εν κατακλείδι θα θέλαμε να συνοψίσουμε σύντομα την ιστορική πείρα των Ελλήνων κατά τη μακρόχρονη διαμονή τους στα ουκρανικά εδάφη. Πρώτα απ' όλα υπογραμμίζουμε τον ειρηνικό χαρακτήρα της εισχώρησης των Ελλήνων σ' αυτά τα εδάφη, καθώς επίσης την εποικοδομητική τους αλληλεπίδραση και συνύπαρξη με τον ντόπιο πληθυσμό. Ιδιαίτερα, πρέπει να τονίσουμε την αλληλεγγύη των Ελλήνων με τον ουκρανικό λαό, η οποία στην ουσία ως βάση της είχε την κοινή θρησκεία.

Θετικά συνετέλεσε επίσης η αλληλεπίδραση που στηρίζεται στην αμοιβαία αναγνώριση εθνικών αξιών και παραδόσεων και την ανταλλαγή πρακτικών εμπειριών και οικονομικής πείρας. Στα παράλια της Αζοφικής αλληλεπιδρούν επιτυχημένα οι παραδόσεις και η εμπειρία διαφόρων εθνοτήτων: Ουκρανών, Ρώσων, Ελλήνων. Η εθνική αυτοσυνειδησία και η επιθυμία να διατηρήσουν και καλλιεργήσουν την αυθεντικότητα και τη μοναδικότητά τους είναι στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη δραστηριότητα των ελληνικών συλλόγων σε όλες τις ιστορικές περιόδους της ύπαρξής τους. Αυτό μαρτυρεί το ανεξάντλητο δυναμικό της ελληνικής Διασποράς της Ουκρανίας, η οποία μακριά από τον πυρήνα της, και όχι πάντα υπό ευνοϊκές συνθήκες, μπόρεσε να δείξει την ικανότητά της να επιβιώσει και να συνεχίζει τη δημιουργική πορεία της.

Μετάφραση από τη Ρωσική στη Νεοελληνική γλώσσα
Ειρήνη Γ. Κοσένκο, καθηγήτρια Σχολής Ελληνικής
Φιλολογίας, Αντιπρόεδρος Τομέα Ελληνικής
Φιλολογίας του ΚΠΑΣΜ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

Διοικητικού Δικαίου

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ - ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ - ΘΕΩΡΙΑ

Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2006 / Τιμή: 25 €
ISSN: 1790-7322-1

- Ελεύθερος ανταγωνισμός και διαφάνεια
- Διοικητικό δίκαιο και δημόσιες επιχειρήσεις
- Κρατικές ενισχύσεις και υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος

Πρόσωπα &
Ερωτήσεις
Κωνσταντίνος Μπαλαμπάνωφ

Ελευθερία της τέχνης και ραδιοτηλεόραση

Η ιδιωτικοποίηση του ΟΤΕ

Η αρχή της προφύλαξης

Προστασία διατηρητέων κτηρίων

Ζώνες προστασίας ορεινού όγκου Πάρνηθας

Διάκριση μεταξύ ιδιωτικών και διοικητικών διαφορών στο υπαλληλικό δίκαιο

Ακύρωση και επανάληψη διαγωνισμού ανάθεσης σύμβασης παραχώρησης

Επικαιρότητα

Το πανεπιστημιακό άσυλο

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Αλλοδαπά δικαστήρια

Conseil constitutionnel

Εθνικό Σύνταγμα και
Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ
ΑΘΗΝΑ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

6